

УДК 316.75

Соціальна психологія; психологія соціальної роботи

Савчук В. А.

аспірант кафедри психології та педагогіки

Національного університету «Острозька академія»

науковий керівник: проф. Пасічник І. Д.

ІСТОРИЧНИЙ МІФ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ В РАМКАХ МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ

У статті досліджено основні підходи до визначення історичного міфу, його структури та суті. Проаналізовано передумови становлення окремих міфів та їх вплив на світоглядно-оціночну сферу життя людини, а також на її індивідуальну та колективну ідентичність. Розглянуто функції, які міфи виконують на сучасному етапі. Відслідковано особливості застосування міфів у формуванні характеру особистості.

Ключові слова: історичний міф, наратив, адаптивність, колективна ідентичність, світогляд.

Постановка проблеми. Актуальність дослідження міфів у їх різних формах є очевидною в контексті тісної взаємопов'язаності між ними та історичним розвитком людства. Неперервність міфологічного процесу обумовлена не лише світоглядною функцією, яку виконує цей тип наративу. Маніпуляції з використанням міфів відбувалися як у минулому, так і в сьогоденні. Прикладом цього можуть слугувати численні ідеологічні техніки та так звані «війни за історію», де міф виступає з одного боку як об'єднувальний фактор, а з іншого – як розрізняючий (в рамках конструювання протиставлення «ми–вони»). Міфологічна складова є одним із основних чинників, що спричинили і надалі підживлюють гібридну війну, з якою сьогодні стикається Україна.

Попри поширеність використання цього поняття, існують проблеми із однозначним визначенням дефініції міфу аж до помилкового ототожнення з іншими наративними формами. Крім того, індивідуальний та колективний

аспекти сприйняття, збереження, модифікації та поширення міфу на сучасному етапі становлять неабиякий інтерес у психологічній науці.

Аналіз попередніх досліджень та публікацій. Проблемою міфу займалися багато вчених у різних сферах наукової діяльності. Так, у психологічному ключі це явище досліджували З. Фройд та К. Г. Юнг. Р. Мей розглядав міф з точки зору екзистенціальної психології. З. Коваль, натомість, зосередився на міфах як на управлінських інформаційно-психологічних проектах. Теоретичні засади історичного міфу досліджували О. Ясь, І. Гирич та Ю. Шаповал. Трикомпонентний комплекс «міф-держава-нація» був об'єктом наукового інтересу Е. Кассіра, Дж. Шопфліна, Дж. Госкінга, Е. Сміта та Б. Стрета. Ряд учених досліджували феномен історичного міфу та його вплив на національну ідентичність та свідомість із акцентом на конкретні народи. Так, А. Седжестен та Л. Бойя зосередилися на румунських міфах, Х. Торесілья на іспанських, а А. Вреттос та Н. Сміт конкретизували поле свого дослідження не лише географічно, а й темпорально, сфокусувавшись на Вікторіанській Англії. Дж. Сміт, Р. Бакстон та К. Болле ґрунтовно дослідили міф з історико-культурної точки зору, а Р. Барт висвітив це питання під кутом філософії. Попри таку кількість доробків у вивченні цього типу наративів, невирішеною є проблема неточностей у розрізненні окремих типів міфу (зокрема, політичного, історичного, національного). Крім того, питання історичного міфу саме з точки зору психологічної науки також лишається недослідженим.

Метою статті є розгляд концепцій міфу з точки зору історіографії, літературознавства та філософії, роблячи акцент на психологічній складовій досліджуваного явища, зосереджуючись на категорії історичного міфу, а також аналіз його структури, особливостей формування, функціонального арсеналу та взаємозв'язку із основними психічними процесами.

Специфіка мети обумовила формулювання таких завдань статті:

- проаналізувати підходи до визначення міфу як такого та його історичного різновиду зокрема;
- охарактеризувати структуру історичного міфу та його природу;

- зіставити різні класифікації міфів на сучасному етапі;
- дослідити функції, які виконує міф у психологічній сфері;
- проаналізувати роль міфу у становленні як індивідуальної, так і колективної ідентичності.

Виклад основного матеріалу. З огляду на пов'язаність термінів (а подекуди їх помилкове взаємозаміщення) вважаємо за необхідне спочатку розглянути співвідношення понять «легенда» та «міф». Як зазначає А. Седжестен, спільною ознакою в обох випадках є належність до категорії наративу, хоча кожна легенда могла бути міфом, що втратив свій міфічний вплив [12]. Дж. Сміт та інші визначають легенду як традиційну розповідь, що, як вважалося, мала історичне підґрунтя. На відміну від неї, міф звертається до надприродних чи священних аспектів [14].

Оксфордський словник англійської мови подає таке визначення міфу: «повністю вигаданий наратив, в якому згадуються надприродні істоти, дії чи події, і який уособлює популярну ідею, що стосується природних чи історичних явищ» [17]. За словами А. Седжестен, особливу увагу на вивчення міфу звернули на початку ХХ ст. релігієзнавці та антропологи. К. Леві-Строс розглядав цей термін як спосіб мислення, що презентував універсальні структури. Натомість М. Еліаде приписував міф до ідеального священного часу, таким чином трактуючи цей термін як явище священне та моральне, яке виконувало пояснювальну функцію та приносило задоволення. Зрештою, Б. Маліновський означив міф як засіб соціальної згуртованості [12].

За словами Р. Барта, міф – це семіологічний комплекс. Контекст відіграє для нього важливу роль, оскільки залежно від контексту змінювався ефект міфу. Важливим аспектом цього явища є імпресивний характер, який є сильнішим, ніж раціональні пояснення, здатні його розвінчати [1]. Цю тезу підтверджують напрацювання Н. Сміт, яка аналізувала вплив артуріанського міфу на формування свідомості дітей Вікторіанської доби. Зіставляючи варіанти історії про короля Артура авторства Т. Мелорі та А. Теннісона, дослідниця звертає увагу на те, що останній був значно популярнішим. Цей факт вона пояснює тим,

що стиль А. Теннісона, на відміну від фактичного опису Т. Мелорі, передбачав використання яскравої образної системи та поетичний викладу [15]. Отже, інструментарій А. Теннісона більше апелював до емоцій читача, ніж до раціонального мислення, у чому ми вбачаємо яскравий приклад творення та передачі міфу.

Р. Барт також пояснює прийняття міфу тим, що читач бачить у ньому індуктивну систему, на відміну від семіологічної. Еквівалентність, що трапляється у міфі реципієнт розглядає як казуальну обумовленість, а означення та означуване поєднує природним співвідношенням. Таким чином, як зазначає науковець, будь-який семіологічний комплекс є системою цінностей, які реципієнт приймає за факти [1]. На хибне заміщення понять при сприйнятті міфу звертає увагу і З. Коваль [3]. Схожість, якою її можна побачити під кутом зору наукового аналізу, у міфі розглядають як тотожність. Таким чином міф формує та керує новою реальністю, яка, попри свою сюрреалістичність, дає реципієнтові оманливе відчуття цілісної дійсності, якої він прагне.

Так само і А. Седжестен визначає міф як наратив, у якому події часто відбуваються у фантастичних часових рамках та перебувають у тісній взаємопов'язаності між собою. Особливу увагу дослідниця звертає на метенаративи у міфології. За її словам такі конструкти як Прогрес, Цивілізація, Націоналізм, Демократія, мали керівний статус у різні історичні епохи. Крім того, міф частково підтримує формування колективної ідентичності через приписування потенціалу загрози представникам інших груп. З огляду на це, дослідниця означає міф як наратив про минуле певної спільноти, скомпонований з відібраних подій, які здатні змобілізувати емоції та виробити або ж модифікувати погляди членів цієї групи. Важливо звернути увагу на те, що при виборі таких подій їх історична достовірність не береться до уваги [12]. Це визначення можна зіставити з дефініцією Дж. Шопфліна та Ж. Госкінга, які вважають міф наративом, що ілюструє уявлення спільноти про саму себе [11].

Досліджуючи функції, які виконують міфи у житті людини, Р. Мей теж значну роль відводить інтеграційному аспекту. Окрім надання відповіді на

питання творіння на творчості, вчений виокремлює функцію підтримки моральних цінностей, які є важливою складовою національної ідентичності та національної свідомості. Зрештою, за словами Р. Мея, міфи допомагають індивіду зрозуміти, хто він такий та обумовлюють відданість певній спільноті [10].

Як зазначають Дж. Сміт та інші, процес міфотворення триває і зараз. Цей особливий вид наративів адаптується відповідно до епохи, моральних цінностей, що можна простежити у зміні певних елементів: хронотопу (наприклад, траса замість лісу), персонажів (привид-автостопер замість вовкулаки). Одну з ключових ролей на сучасному етапі, на думку дослідників, відіграють комп'ютерні ігри та вигаданий всесвіт супергероїв [14]. В усякому разі, і архаїчні, і сучасніші міфи виконують подібну функцію, яку К. Юнг означив задоволенням, яке приносить зміст кожної міфологеми [4].

Визначивши основні моменти дефініції міфу перейдемо до його різновидів, зупинившись на історичному. За словами З. Ковалю, який розглядав їх як психологічні маніпулятивні проекти, міфи загалом можна поділити на три групи [3]. Перша – короткотривалі, тобто такі, які не проходять перевірку часом. На противагу, довготривалі міфи, що становлять другу групу, є стійкішими у цьому плані. До третьої категорії належать ті, які важко перевірити. Їх дослідник називає історичними, і саме їх ми розглянемо детальніше.

За словами І. Гирича та Ю. Шаповала, історичний міф – це «система позитивних оцінок героїв і подій минулого, на підставі яких формується цьогочасна національна політика, національно-визвольний рух» [2, с.41]. О. Ясь трактує історичний міф як своєрідну, проте часто деформовану історичну свідомість. У такому разі через емоційно-психологічні та інтуїтивні елементи (наприклад, образи та символи) передані знання та пояснення процесів, подій, фактів та явищ минулого. При цьому ірраціональні компоненти поєднані з вибраними тенденційними складовими логіко-раціонального пояснення [6]. У цьому контексті варто також звернути увагу на класифікацію А. Седжестен. Дослідниця зосереджується на орієнтованих у минуле міфах про заснування

(також відомих як фундаторські), які пояснюють походження спільноти та описують її минулий устрій, та есхатологічних, які спроектовані у майбутнє. Серед міфів, що функціонують на сучасному етапі, А. Седжестен відносить до першої групи відносить історичні, а до другої – політичні [12]. Проте Е. Сміт розмиває цю межу між двома типами, зазначаючи, що політичні міфи зосереджені на народженні та розвитку суспільства та нації [13]. На нашу думку, у концепції Е. Сміта відбулося заміщення поняття «політичного міфу» з «історичним міфом, який використовують з політичними цілями».

Історичний міф має комплексну структуру. І. Гирич та Ю. Шаповал визначають її п'ять основних компонентів: 1) національний месіанізм; 2) власний історичний шлях; 3) колективний дух народу; 4) протиставлення свого національного інтересу національним інтересам панівних націй; 5) заклик до будівництва автономного ладу.

Перший елемент передбачає відчуття месіанізму нації. Постулюється її винятковість, а також приписуються позитивні характеристики, що виводять її у контраст з іншими націями [2]. Як зазначає А. Седжестен, такі месіаністичні міфи доволі типові для національної політики. Вони відводять нації особливу місію, а риси, які приписуються цій спільноті, виводять її у привілейоване становище в порівнянні з іншими націями [12]. Прикладом такого месіаністичного міфу може слугувати випадок, описаний Л. Бойєю. Пояснюючи, чому румуни втратили важливі атрибути західної цивілізації, історик зазначив, що саме цьому народу випало захищати Європу від наступу ісламських держав в XV-XVII ст.. Румунам доводилося «радше тримати меч, ніж перо», а отже, вони заплатили свою ціну. Як наслідок, розвиток західної цивілізації Л. Бойя обумовлює жертвовною місією свого народу [7].

Друга складова історичного міфу, окреслена І. Гиричем та Ю. Шаповалом це власний історичний процес нації, який є окремим та незалежним від інших народів [2]. Найяскравіше його можна проілюструвати міфом американського індивідуалізму, який досліджував Р. Мей. Саму характеристику людської самостійності дослідник обумовлює рисами соціальних та національних груп, які

виїздили на новий континент [10]. У момент осмислення себе окремою нацією та здобуття незалежності розпочався і самостійний історичний шлях Америки.

Третій компонент – постулювання єдиного «духу народу» – передбачає, що це колективне явище керує історичним шляхом нації від найдавніших часів аж до сучасності. Н. Сміт називає цей феномен національним характером. Досліджуючи історичні міфи Вікторіанської Англії, вчена зазначає, що в контексті імперіалізму тогочасні підручники історії були просякнуті ідеєю цієї спільності [15].

Наступним елементом є протиставлення власного національного інтересу інтересам панівної нації. І. Гирич та Ю. Шаповал зазначають, що в такому разі наголошується на невпинному протиріччі, виходом з якого є побудова своєї національної держави [2]. Це можна простежити у процесі іспанського націогенезу. Х. Торесілья, наводить тезу про народження іспанської нації у момент початку протистояння французькій окупації на початку ХІХ ст.. За словами дослідника, також важливу роль за цих умов відіграло застереження видатного іспанського діяча А. де Капмані щодо небезпеки запозичення та прийняття французьких звичаїв [18]. Таким чином, є підстави говорити про конативний компонент історичного міфу.

Останньою складовою історичного міфу є ідея розбудови автономного устрою в складі більшого багатонаціональної держави. Цей процес вважається першим кроком на шляху до національної незалежності. Такому формулюванню відповідає ідея органічної праці, що була поширена на теренах розподіленої Польщі у ХІХ ст..

Говорячи про структуру, варто також зазначити, що історичний міф у свою чергу входить до складу більш комплексної конструкції – міфу національного. Формування історичного міфу, за словами І. Гирича та Ю. Шаповала, лежить в основі національно-визвольного руху кожного народу. Цей наратив зазвичай складається в епоху романтизму та лягає в основу головних творів літератури, історіографії, національної думки [2]. Варто звернути увагу на те, що дослідники виводять історичну прозу в ряд найсприятливіших середовищ для поширення

історичних міфів, що обумовлює необхідність аналізу саме цього виду літератури у міфологічному контексті.

Як зазначає А. Седжестен, міфи виконують не лише пояснювальну функцію, а й беруть участь у формуванні ідентичності особистості [12]. Так само і З. Фройд визначає міф кроком, що виводить індивіда за межі групової психології. Крім того, за його словами, на базовому рівні людського розуму ми знаходимо міфи [9]. Питання ідентичності в цьому контексті також піднімає Р. Мей. Дослідник вважає, що коли домінуючим міфам не вдається відповідати усім різновидам людського становища, індивід особливо гостро відчуває потребу в пошуку внутрішньої ідентичності. Досліджуючи американський міф, Р. Мей наводить ілюстрацію з роману «Великий Гетсбі» Ф. Фітцджеральда: відчувши втрату колективного міфу («Американської мрії»), герой розмірковує над власним розумінням Америки як такої [10].

Дж. Шопфлін та Ж. Госкінг вважають, що однією з функцій міфу є розмежування когнітивного поля, а отже – і спрощення складних конструкцій [11]. Про ефективність міфу в когнітивній площині також пише А. Седжестен. За її словами, міф створює концентроване, спрощене та стандартизоване бачення реальності. У цьому контексті доречно згадати про міфічне мислення, яке дослідниця вважає засобом контролю хаосу, що надає певної закономірності, здавалося б, неупорядкованому видимому світу. Із занепокоєння, яке «відчуває людина стикаючись із неконтрольованим та примхливим потоком життя», допомагають впоратися міфи, історії, які роблять життя та її місце в ньому наповненим сенсом» [12, с.142]. Таким чином міф дає відчуття належності не лише до групи людей, а й до світу в цілому.

Наведене А. Седжестен пояснення стосується нерозвиненого і примітивного мислення, яке вона вважає протилежним чіткій, раціональній аргументації. Ця теза співзвучна з ідеєю Р. Барта, який зазначає, що навіювання та констатація – дві важливі елементи будь-якого міфу [1]. Сам термін «міф» походить від грецького «*muthos*», що, як зазначає А. Седжестен, протиставлялося логічному мисленню (гр. «*logos*») в постарістотелівському давньогрецькому

світі. Поняття «*muthos*» позначало ірраціональну, емоційну частину особистості, імпульси людської поведінки, поетичну грань розуму. Крім того, міфічні наративи мобілізують емоції завдяки інтенсивному використанню символів та ритуалів. З огляду на це дослідниця попереджає про небезпеку потенціалу міфу [12]. У контексті використання символів та міфів гітлерівським режимом Е. Кассіер визначав міф як загрозу, оскільки «міфічні монстри» перемагають рацію в часи суспільного та економічного неспокою [8].

Таким чином можна підсумувати, що міф базується на ірраціональній складовій людської психіки, апелюючи до неї. Р. Барт переконаний, що будь-який міф має імпресивний характер, оскільки його метою є здивувати, вразити реципієнта. До того ж таке враження є набагато потужнішим ніж будь-які раціональні пояснення, що можуть розвінчати цей наратив [1]. Проаналізувавши творчість Т. Гарді, А. К. Дойла, Дж. Льюїса, С. Батлера та Ф. Майерса, дослідниця А. Вреттос зазначає, що особливості свідомості та особистої ідентичності у Вікторіанській Англії знаходили відображення у намаганнях пояснити проникність емоцій у матеріальний світ [19]. Важливо пам'ятати, що тогочасна Британська Імперія була дуже родючим ґрунтом для міфотворчості. Одним з провідних наративів цієї епохи був міф про короля Артура. Як зазначає Н. Сміт, із запровадженням обов'язкової початкової освіти, у школах заохочувалося вивчення британської історії через її видатних особистостей, серед яких був і легендарний король Артур [15]. Таким чином, із раннього дитинства формувався образ національного героя.

Значною мірою міфи впливали на формування норм поведінки у людській спільноті, визначаючи провідні риси характеру, яких мали прагнути представники певної національності. Х. Торесілья зазначає, що міфи мають визначний вплив на формування конкретного суспільства, обумовлюють поведінку людей та відіграють роль у становленні їхньої ідентичності [18]. Зв'язок між міфом та поведінкою, хоч і зворотній, знаходить і А. Седжестен розглядаючи його в контексті пострадянського простору. За таких умов люди відчували розрив зі своїм минулим, який, незалежно від політичної системи,

призвів до необхідності пошуку нових орієнтирів та підлаштування способу мислення до нового набору цінностей та типів поведінки. Зміни в таких вимірах можуть бути травматичними, а атмосфера непевності та суспільних проблем створює сприятливі умови для міфотворення [12].

Про інше середовище, де міф визначає тип прийнятної поведінки та рис характеру зазначає Р. Мей. Дослідник звертає увагу на американський міф індивідуалізму, який, почавши формуватися, становив різючу опозицію загальноприйнятій общинності середньовічного «Старого світу». Двома наслідками цього Р. Мей визначає розвиток духу змагання і самостійності та відчуття самотності, притаманне американцям. Однією з передумов формування міфу індивідуалізму науковець вбачає у волелюбності та свободі як одній з провідних цінностей вихідців з різних народів, що згодом стали фундаментом нової нації [10]. Про ціннісну складову будь-якого міфу зазначав і Р. Барт. За його словами, міф містить цілу систему цінностей, серед яких історія, географія, література, і, особливо, мораль, що і диктує стандарти поведінки [1].

Далі перелічуючи особливості американського характеру, продиктовані міфом, Р. Мей згадує нестабільність та авантюризм. Знову-таки, витoki цих якостей слід шукати в історичному контексті колонізації Америки, яка по своїй суті, була ризикованою справою. «Зміна» як явище, стверджує дослідник, має для цієї нації неабияку вагу. Не прив'язуючи себе ні до чого, окрім до зміни, американці звикли ставитися до мінливості як до природнього стану людини. Концепт нестабільності, втративши для них негативну конотацію, тепер розглядався лише як джерело позитивних змін, і, таким чином, став в один ряд з таким поняттям як «диво». Незалежно від того, чим американець обумовлює зміни, що відбувалися – провидінням чи прогресом – вони найчастіше вважатимуться сприятливими. З іншого боку, Р. Мей вказує, що в такій гонитві за змінами питання щодо якості нового явища, об'єкта, тенденції не порушується і часто залишається поза увагою. Зрештою, корені такої моделі непостійності вчений вбачає у намаганні втекти від страху смерті [10].

Іншим яскравим прикладом впливу міфу на формування сценаріїв поведінки можна простежити в Англії. Н. Сміт переконана, що у Вікторіанську епоху паралельно зі зростанням популярності дитячої літератури активізувалося пропагування цінностей та наборів рис характеру, які поділялися на три групи [15]. Так, відповідно до цієї парадигми, «хлопчачими» рисами є сила, вірність, правильність та відважність. «Дівчача» група включала такі якості як люб'язність, м'якість, скромність та ввічливість. Спільною для обох статей є третій набір рис, таких як честь, щедрість, гречність і християнська лагідність та бажання допомогти. Визначну роль у формування прийнятної поведінки вчена відводила колоніальному духу, що панував у часи Британської Імперії. Він знаходив прояв у відчайдушності моряків та першовідкривачів, що вирушали підкорювати та освоювати нові землі. Цей самий дух, як стверджує Н. Сміт, обумовлює жорсткість та впертість у подоланні труднощів, а також відчуття справедливості. Зрештою, колоніальний міф постулював «владний дух, який давав їм [англійцям] владу над народами Сходу» [15, с.27].

У контексті «популярних» рис характеру, що диктуються міфом, варто згадати і набір героїв та антигероїв, який укладається тим самим наративом. Такі дійові особи є прикладами для наслідування або ж зразками неприйнятної поведінки, якої носії міфу намагаються уникати. За словами І. Гирича та Ю. Шаповала, історичний міф варто розглядати також з точки зору історико-духовного буття народу. Дослідники трактують міф як уявлення широких мас про своє минуле, сформоване та впроваджене за участі ідеологічного механізму держави або ж силами інтелектуалів-політиків. Важливою складовою цього явища дослідники вважають наявність системи позитивних та негативних героїв історії. У конкретній спільноті виробляється загальне стереотипічне ставлення до події в історії, та дійових осіб – як позитивних, так і негативних. Таким чином виводиться бінарна опозиція «свій – чужий», оскільки так само формується бачення духовно-ідейних цінностей суспільства (в тому числі, позитивні риси характеру та норми поведінки), що виконують функції інтеграційного елементу для конкретної групи. Окрім ставлення до (анти)героїв та психологічних

характеристик, оціночний характер також має бачення власного давнього та близького минулого, коли події трактуються як досягнення або трагедії [2].

Як зазначає З. Коваль, міф (зокрема, політичний) містить гіперболізований образ ворога, який подається, як корінь всього зла, оскільки цей наратив дослідник вважає управлінським інформаційно-психологічним проектом [3]. Ми повертаємося до вищезгаданого протиставлення, проте в цьому випадку воно ще й марковане, оскільки концепт «свій» вважається позитивним, а «чужий» – негативним. Загалом, у такій демонізації ворога можна простежити маніпулювання архетипом Чужого. К. Юнг, який ввів саме поняття архетипу, означає це явище як своєрідну готовність знову і знову репродукувати ті самі чи подібні міфічні ідеї [5, с.84]. В такому випадку ми знову простежуємо провідну роль узагальнення, коли ідентичне або схоже об'єднується в одну групу. У цьому контексті цікавим є спостереження Дж. Сміта та інших: в уявленні грецьких істориків народи, що мешкали на межах відомого їм світу, мають звичаї повністю протилежні грецьким [14].

Щодо важливості ролі національних героїв у формуванні особистості під впливом міфу переконана і Н. Сміт. Метою віднайдення історії про Артура у Вікторіанську добу був пошук англійського героя, що був би ідеалом для широкого загалу [15]. Так само і Р. Мей стверджує, що люди потребують рольових моделей, зразків поведінки, моральності, уособленої в образі людини, з якою можна себе ідентифікувати. За словами дослідника, люди наслідують героя, який є міфом у дії. На прикладі Мартіна Лютера Кінга Р. Мей показує, які багато людей різних статей, віку, що мали відмінні риси характеру, об'єднувалися у переживанні тріумфу та зміцненні власної самооцінки через ідентифікацію з цією особистістю. Зрештою, герої необхідні членам спільноти для пошуку власних ідеалів, відваги та мудрості [10].

Повертаючись до тези про риси характеру, варто зазначити про їх об'єднувальний фактор. Як зазначає Р. Мей, предки більшості американців – емігранти ХІХ ст., які залишали свою батьківщину з різних причин: через картопляний голод в Ірландії, втрату власності через борги у Швеції чи погроми

у Східній Європі. Усіх їх об'єднувала сміливість, що стосувалася не лише подорожі у незвідане, а й відмови від міфів суспільства, яке вони покидали [10]. А. Седжестен переконана, що міф є як засобом культурної репродукції, так і носієм вищих моральних цінностей, на яких будуються норми групової поведінки [12]. Таким чином, за словами Дж. Шопфліна, міф є інструментом самовизначення конкретної спільноти [11], а Б. Строт вважає, що такий наратив згуртовує членів суспільства, зміцнюючи їхні внутрішні зв'язки навколо спільного «ми», урівноважуючи його з відмежуванням від тих, хто не належить до їхньої спільноти (об'єднаних у категорію «вони») [16].

Висновки та перспективи подальшого розвитку проблеми. Отже, володіючи високим рівнем адаптивності, явище міфу пройшло тривалий процес становлення та видозмін, зберігши за собою основну функцію доповнення відсутніх елементів картини світу особистості (зокрема тих, що спроектовані в минуле), об'єднання своїх носіїв у спільноту та ірраціональну природу. Однією з характерних рис цього явища є помилкова зміна схожості між двома елементами тотожністю.

Говорячи про основні класифікації сучасних міфів, варто звернути увагу на критерії поділу: за тривалістю вони поділяються короткострокові, довгострокові та історичні; за проекцією – на ті, що спрямовані у минуле, і ті, що звернені у майбутнє. На теперішньому етапі міфи здебільшого пропагують популярну ідею, що стосується природних чи історичних явищ. Зосереджуючись на історичному типу міфу, варто зазначити, що його структуру становлять національний месіанізм, власний історичний шлях, колективний дух народу, протиставлення свого національного інтересу національним інтересам панівних націй та заклик до будівництва автономного ладу.

У своїй суті, історично протиставляючись логічному мисленню, міф апелює до емоційної складової; його найдієвіший інструмент – це враження, а мета – стимулювати емоції, почуття та пристрасті. Ще одним елементом ірраціонального характеру міфу є догмат про його достовірність, яка не перевіряється критично, а як наслідок стає імперативом.

Крім того, міф має чітко виражену конотативну специфіку не лише тому, що включає в себе цілу систему цінностей, а й тому що є системою позитивних та негативних оцінок подій та постатей минулого. Ідеалізація власних героїв безпосередньо пов'язана зі встановленням домінантних рис характеру, що пропагувалися в конкретному суспільстві. Характерною особливістю міфу є різка негативізація ворога та виведення чіткого протиставлення між членами спільноти та тими, хто до неї не входять. Варто зазначити, що ця властивість має архетипну природу. Зрештою, одночасно зі значним впливом на окремо взятих індивідів, міф пов'язаний зі спільнотою, багато в чому визначаючи та окреслюючи її, що зокрема, можна простежити і на прикладах людей, які покидали свої соціальні групи або ж творили нові.

З огляду на розміщення поняття історичного міфу на перетині кількох дисциплін та недостатню увагу, приділену цьому феномену з боку психології, це питання лишається перспективним для подальших досліджень у різних галузях психологічної науки. У прикладному аспекті, напрацювання у сфері історичних міфів зроблять вагомий внесок у розвитку політичної психології з огляду на широке використання таких наративів у царині політики. Перспективи для соціальної психології обумовлені потужною об'єднувальною функцією, яку виконують історичні міфи, та їх спрямуванням на міжособистісні відносини та суспільні групи загалом. Насамкінець, ціннісні компоненти історичного міфу відкривають це явище як поле досліджень аксіопсихології та психології особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барт Р. Мифологии / пер. С. Засекина – М.: Академический проект, 2017 – 394 с.
2. Гирич І. Шаповал Ю. Чому необхідно переосмислювати минуле? – К.: Фонд Конрада Аденауера, 2010. – 44с.
3. Коваль З. Міфи як успішні та стійкі управлінські інформаційно-психологічні проекти // Актуальні проблеми державного управління: зб.

- наук. пр. ОРІДУ / [голов. ред. М.М. Іжа]. Вип. 4 (60). – Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2014. – С. 94–98.
4. Юнг К. Г. Душа и миф: шесть архетипов / Пер. с англ. В. Наукманов – К.: Государственная библиотека Украины для юношества, 1996. – 384 с.
  5. Юнг К. Г. Психология бессознательного / Пер. с англ. В. Зеленский – Издание 2-е. – М.: «Когито-Центр», 2010. – 352 с.
  6. Ясь О. В. Міф історичний // Енциклопедія історії України – Т. 6: Ла-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – К.: Наукова думка, 2009. – 790 с.
  7. Voia, L. History and Myth in Romanian Consciousness / Trans. from Hungarian by J. C. Brown. – Budapest: Central European University Press, 2001. – 228 p.
  8. Cassirer, E. The Myth of State – New Haven and London: Yale University Press, 1946. – 303 p.
  9. Freud, S. Group Psychology And The Analysis Of The Ego / Authorized translation by J. Strachey – Fifth Impression – London: The Hogarth Press, 1949. – 134 p.
  10. May, R. The Cry for Myth – New York : W. W. Norton & Company, 1991. – 324 p.
  11. Myths and nationhood / G. Hosking and G. Schopflin (eds.) – New York: Routledge, 1997. – 256 p.
  12. Segesten, A. D. Myth, Identity and Conflict: A Comparative Analysis of Romanian and Serbian Textbooks – Lanham: Lexington Books, 2011. – 314 p.
  13. Smith, A. D. National identity – Reno: University of Nevada Press, 1991. – 226 p.
  14. Smith, J. Z., Buxton, R. G. A., Bolle, K. W. Myth // Encyclopaedia Britannica URL: <https://www.britannica.com/topic/myth#ref23605> (access date: 13.10.2018).
  15. Smith, N. C. King Arthur and the historical myth of England: a child's guide to nationalism and identity in the Victorian era // College of Arts & Sciences Senior Honors Theses. 2016. Paper 124. – 35 p.

16. Streth, B. A. European Identity. To the Historical Limits of a Concept // European Journal of Social Theory. 2002. Vol. 5. No. 4. Pp. 387–401.
17. The Oxford English Dictionary / J. A. Simpson and E. S. C. Weiner – 2d ed. – vol. X – Oxford: Clarendon Press, 1989. – P. 177.
18. Torrecilla, J. Spanish Identity: Nation, Myth, and History // Studies in 20th & 21st Century Literature. Vol. 33. Is. 2. Article 2. Pp. 204-226.
19. Vrettos, A. Displaced Memories in Victorian Fiction and Psychology // Victorian Studies. 2007. Winter. 2 (49). Pp. 99–107.

Савчук В. А. Исторический миф: психологические аспекты в рамках междисциплинарного подхода

В статье исследованы основные подходы к определению исторического мифа, его структуры и сути. Проанализированы предпосылки для становления определенных мифов и их влияние на мировоззрительно-оценочную сферу жизни человека, а также его индивидуальную и коллективную идентичность. Рассмотрены функции, исполняемые мифами на данном этапе. Отслежено особенности применения мифов в формировании характера личности.

Ключевые слова: исторический миф, нарратив, адаптивность, коллективная идентичность, мировоззрение.

Savchuk, V. A. Historical myth: Psychological aspects within interdisciplinary approach

The paper analyses main approaches to defining the historical myth, determining its structure and essence. It focuses on the prerequisites for formation of specific myths and the impact they have on worldview and axiological spheres of human's life as well as one's individual and collective identity. The functions that modern day myths fulfil are also studied in the paper. Finally, it analyses the peculiarities of myth implementation in molding a person's character.

Key words: historical myth, narrative, adaptability, collective identity, worldview.